

Експерсія в музей Джозефа Конрада у Тереховому

Тамара Бабійчук,

кандидат педагогічних наук

Бердичів

Розглядається питання організації і проведення експерсії в музей Джозефа Конрада для студентів педагогічного коледжу. Описуються різні форми роботи після проведення експерсії.

Ключові слова: позакласна робота, літературне краєзнавство, експерсія в музей, виховання і розвиток, відеофрагменти.

Вихідним для нашої статті є положення Концепції літературної освіти про гуманітарний напрям як один з найважливіших, оскільки забезпечує духовний розвиток учнів. Основна мета літературної освіти, як наголошено в документі, — виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням, формування гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості [15].

Така мета реалізується не тільки в навчальній, а й у позакласній роботі, в системі якої особливе місце займає літературне краєзнавство. Першими питання літературного краєзнавства стали розробляти такі науковці, як К.Ушинський, С.Русова, С.Рудницький, А.Макаренко. Сьогодні ми маємо ґрунтовні розвідки, присвячені літературному краєзнавству, авторами яких є І.Волинець, Н.Волошина, М.Горда, О.Ісаєва, Ж.Клименко, Ю.Ковбасенко, О.Куцевол, А.Лисенко, А.Лісовський, Л.Мірошніченко, Є.Пасічник, С.Пультер, С.Сафарян, Г.Самойленко, О.Ставровський, Б.Степанишин, Г.Токмань, О.Фесенко, Л.Фурсова, В.Шуляр, М.Янко та ін. [4, 7, 9, 10, 12, 13].

І хоча об'єктом вивчення стало багато сторін літературного краєзнавства, однак питання проведення літературних експерсій поки що розроблені недостатньо. Це і обумовлює **актуальність та новизну** нашої публікації. **Метою статті** є спроба, по-перше, розробити різні форми роботи за літературною експерсією, по-друге, познайомити з цікавим музеєм письменника-земляка, класика світової літератури Джозефа Конрада.

Як відомо, експерсія займає важливе місце в системі позакласної роботи з літературного краєзнавства. Експерсія — це особлива форма заняття, до проведення якої висуваються вимоги досягнути пізнавальної, виховної, розвивальної мети, а також відповідати віковим особливостям експерсантів, мати свою внутрішню логіку й організацію.

В.Неділько застерігав від того, щоб літературні експерсії носили пасивний характер [11; с.239]. Отож, як бачимо, вчитель-словесник зобов'язаний не тільки методично грамотно організувати експерсію (для цього йому слід мати, окрім організаторських здібностей, ще й, по-перше, власну потребу в такій експерсії, зацікавленість нею, по-друге, педагогічний такт, знання індивідуальних особливостей студентів, їх можливостей, уподобань тощо). Учитель-словесник після експерсії повинен допомогти учням осмислити, зрозуміти і закріпити в пам'яті все побачене. Тому експерсія, на думку Н.Волошиної, не закінчується поверненням додому. Учням можна запропонувати різні види роботи: бесіди, складання діалогів, усні й письмові відповіді на запитання, оформлення альбомів, виступи по шкільному радіо, замітки у стінгазету, твори за матеріалами експерсії [8; с.139—140]. Нам хочеться конкретизува-

ти і доповнити, з огляду на сучасний стан розвитку методики літератури, твердження високошанованих авторів. Покажемо, як, на наш погляд, слід провести експерсію; для цього пропонуємо конкретний музей.

У селі Терехове (Бердичівський район Житомирської області) функціонує унікальний музей, подібного якому не знає Україна. Тут народився класик англійської і світової літератури Джозеф Конрад. Дивовижний факт. Справді, далеко не в кожному селі чи навіть місті народжуються метри світового красного письменства.

На експерсію слід взяти не більше 30 осіб. Оптимальна кількість, на нашу думку, — 15-20 осіб. Викладач повинен методично грамотно провести попередню роботу і наголосити на уважному слуханні і нотуванні розповіді експерсовода, на участі кожного експерсанта в бесіді з експерсоводом.

На наш погляд, **попередня робота повинна мати такі складові:**

- Повідомлення про Джозефа Конрада.
- Коротка розповідь про музей у Тереховому.
- Визначення подальших (після експерсії в музей) завдань.

Плануючи роботу, викладач повинен бути готовим як до озвучення власних пропозицій, так і до прийняття (чи неприйняття) слухних думок самих студентів.

Можливі форми роботи після відвідин музею:

1. Обмін враженнями.
2. Конкурс на найбільш оригінальну думку, пов'язану з відвідинами музею.
3. Оформлення фотовиставки за матеріалами експерсії.
4. Написання статті в коледжанську чи місцеву газету.
5. Складання рекомендацій читачам "Як у XXI столітті читати твори Джозефа Конрада і отримувати від цього насолоду".
6. Організація диспуту за романом "Лорд Джім".
7. Проведення науково-практичної конференції, присвяченої Конраду.
8. Відкриття виставки художніх робіт за творами Конрада (ілюстрації, витинанки, вироби з солоного тіста тощо).
9. Складання кросвордів за творами Конрада.
10. Демонстрація художніх фільмів, створених за повістями і романами Конрада, з їх подальшим обговоренням.
11. Укладання відеотеки (художні фільми — експерсії творів Конрада).
12. Написання рецензій на екранізації творів Конрада.

13. Укладання збірки афоризмів Конрада.
14. Підготовка виставки книг Конрада з аноціаціями.
15. Рекламування книг Конрада.
16. Проведення вікторини за творами Конрада.
17. Опис ілюстрацій художника Юрія Теплова до творів Конрада.
18. Презентація мультимедійних проєктів "Джозеф Конрад: життя і творчість", "Музей Джозефа Конрада в Тереховому", "Джозеф Конрад у Бердичеві".
19. Інсценізація уривків з романів і повістей Конрада і представлення роботи акторів на театральній сцені.
20. Монтаж відеофільму "Джозеф Конрад" (фільм укладено на основі відеофрагментів).
21. Збір матеріалів про лауреатів премії імені Джозефа Конрада.
22. Проведення екскурсії "Знайомство з творами художників-мариністів".
23. Підготовка добірки україномовних поезій про сенс життя і поезій морської тематики.
24. Укладання ілюстрованого "морського словнича".
25. Створення куточка Джозефа Конрада в коледжі.

Ми наголошуємо: екскурсія до літературного музею не може бути спонтанним або неретельно підготовленим заходом; вона потребує доброї попередньої підготовки і не закінчується поверненням додому. Треба, щоб екскурсія стала подією, щоб у подальшому в юнаків і дівчат виникало бажання бути професійними екскурсантами літературних музеїв, тобто ми говоримо про формування нового виду *культурологічної компетентності* — вміння бути таким екскурсантом, який не тільки все бачить і чує під час екскурсії, але й аналізує бачене і чує, осмислює власні думки і почуття і прагне самостійно продовжити пошуки нової інформації з різних джерел з метою як власного розвитку, так і передачі іншим своїх вражень у цікавій формі.

Коментарі до проведення різних форм роботи після проведення екскурсії в музей Джозефа Конрада

Зазначимо, що реалізація всіх вищезазначених форм роботи, окрім першої, вимагає тривалого часу.

Обмін враженнями слід організувати одразу після закінчення екскурсії. Його необхідно здійснити з метою фіксації щойно отриманого матеріалу і узагальнення думок, налаштування на подальшу серйозну роботу. Уважно вислуховуючи враження студентів від екскурсії, викладач допомагає чітко виокремити почуття, які виникли під час її проведення; думки, які з'явилися по її закінченні. Доцільно пригадати експонати, які запам'яталися, їх добір, розташування, смислове та емоційне навантаження, вплив на екскурсантів. Необхідно звернути увагу студентів на екскурсовода як повпреда письменника перед гостями музею (професіоналізм, зокрема обізнаність з матеріалом, емоційність розповіді, вміння спілкуватися з відвідувачами). Наприкінці порекомендувати поділитися враженнями від відвідин музею з рідними і близькими, запам'ятати їх реакцію на повідомлення.

Після екскурсії через визначений час (2—3 дні) уже можна провести оголошений напередодні конкурс на найбільш оригінальну думку, пов'язану з відвідинами музею, і водночас презентувати мультимедійний проєкт "Музей Джозефа Конрада в Тереховому", фотовис-

тавку за матеріалами екскурсії. Присутніми можуть бути також ті, хто не брав участі в екскурсії. Як переконує власний досвід, такі форми роботи мають великий потенціал, оскільки здійснюється навчання, розвиток, виховання. Викладачеві треба вислухати кожного, подякувати за участь у конкурсі, акцентувати увагу присутніх на цікавих думках. Запропонувати подати кращі виступи і фотографії для публікації в коледжанській газеті і визначити відповідальних за виконання такого завдання (надалі всі заплановані заходи, пов'язані з даною екскурсією, варто теж висвітлити в газеті, це дисциплінує студентів, заохочує до активної творчої і дослідницької праці).

Бажано запропонувати домашній міні-кінотеатр (перегляд з батьками, рідними, друзями художніх фільмів, створених за повістями і романами Конрада). Студенти отримують диски, на яких записані художні фільми, і завдання — написати рецензії на екранізації. Як бачимо, водночас коледжанська відеотека поповнюється високомистецькими кінотворами провідних режисерів світу і популярних акторів. Укладаючи відео-тексту, необхідно зазначити назву фільму; короткий зміст; твір Конрада, покладений в основу; режисера; акторів — виконавців головних ролей; рік випуску фільму; тривалість тощо. Пропонуючи домашній міні-кінотеатр, водночас заохочуємо батьків наших студентів до співпраці, окрім того, сприяємо налагодженню добрих стосунків між членами сімей.

Надзвичайно цікавим видається нам диспут за романом "Лорд Джім", підготовлений самими студентами. Перед диспутом доцільно виразно прочитати вірші про сенс життя, провести вікторину за романом, познайомити присутніх з власними ілюстраціями до роману, прочитати кілька сторінок з "морського словника".

До науково-практичної конференції студенти готують власні міні-дослідження, здійснені за творами Конрада; виставку творчих робіт ілюстративного характеру, а також кросворд за творами Конрада, читання описів ілюстрацій художника Юрія Теплова.

Багато сил і часу витрачається на підготовку інсценізацій уривків з романів і повістей Конрада і представлення такої роботи на театральній сцені. Робота ця складна з огляду ще й на те, що творів Конрада практично немає російською мовою (за винятком кількох, що з ними можна здебільшого ознайомитися через Інтернет); переклади творів Конрада українською, за нашими спостереженнями, взагалі відсутні. Після виступу на сцені студенти в цілому готові до аматорських зйомок. Цей вид роботи, як бачимо, завершується монтажем відеофільму, який складають 6—8 відеофрагментів. Створений відеофільм треба обов'язково показати студентам. Як правило, після демонстрації фільму проходить його обговорення.

Створенню куточка Джозефа Конрада передують накопичення змістовного різнопланового матеріалу. Відкриття куточка слід зробити урочистим, запросити гостей (з музею Джозефа Конрада, місцевих конрадознавців, бібліотекарів). Конрадознавці коледжу до відкриття можуть підготувати розповідь про результати своєї роботи, про експонати і обов'язково — художнє читання уривків з творів Конрада. Роботу кращих юних конрадознавців можна відзначити дипломами, подяками.

Як відомо, літературний музей — це книги, рукописи, особисті речі письменника, елементи певної історичної епохи; в музеях організуються виставки, літературно-музичні вечори, відбуваються засідання клубу любителів літератури. Ми пропонуємо здійснити також

зворотний зв'язок — повернутися до музею через кілька років, звітуючи про роботу, поштовх до якої дав музей. Така зустріч, безперечно, для працівників музею — найбільше визнання їх як професіоналів (творців музею і його пропагандистів).

Як бачимо, виокремлені і лаконічно описані нами форми роботи за літературною екскурсією дозволяють:

— навчити студентів працювати з різними джерелами інформації, використовувати набуті знання в різних соціумах;

— розвивати творчі здібності, критичне мислення, уміння проводити компаративний аналіз твору;

— розширити світогляд, коло літературних знань юнаків і дівчат,

— формувати в студентів оптимістичний погляд на світ; вміння вести диспут; висловлювати логічно і грамотно свої думки;

— виховати зацікавлення літературою рідного краю; шанобливе ставлення до талановитої людини, толерантність; бажання постійно навчатися і вдосконалювати свої вміння, а також працювати в групі однодумців тощо.

Варто зазначити, що більшість форм роботи були запропоновані самими студентами; між іншим, окремі форми з'явилися безпосередньо в ході роботи. Усі вони надзвичайно важливі для студентів педагогічного коледжу, оскільки виховують в них насамперед читачів — таких людей, які самі будуть пропагувати книгу, передусім серед дітей дошкільного віку і їх батьків.

Слід провести анкетування студентів-конрадо-знавців.

Обсяг журнальної статті не дає нам можливості детально розглянути всі види роботи за літературною екскурсією, однак безперечним є те, що заявлена нами тема вимагає подальших розвідок. Так, наприклад, актуальною перспективою може стати з'ясування впливу різних форм роботи за екскурсією на розвиток читачьких інтересів студентів — майбутніх вихователів дошкільних закладів.

Література

1. Бедь М.М. Із літературно-критичної спадщини Джозефа Конрада / М.М.Бедь // Бердичівщина: поступ у третє тисячоліття: науковий збірник "Велика Волинь": праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Т.22. — Житомир: М.А.К., 2001. — С.400—406.
2. Буланов А. Джозеф Конрад. / А.Буланов // Конрад Джозеф. Повести и рассказы. Волгоград: Ниж.-Волжск. изд-во, 1985. — С.621—622.
3. Гига Л. Неоромантична проза Джозефа Конрада і Юрія Яновського: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Л.Б. Гига; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. — Т., 2009. — 20 с.
4. Горда М.С. Морально-етичне виховання студентів педучилища в процесі вивчення літератури рідного краю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія і методика навчання" / М. С. Горда. — К., 1999. — 19 с.
5. Конрад Джозеф. Ностромо. — М.: Художественная литература, 1985. — 528 с.
6. Костиця М.Ю. Співець морської романтики. Джозеф Конрад / Микола Костиця, Житомир. наук.-краєзн. т-во дослідників Волині, Житомир. обл. краєзн. музей. — Житомир: Вид. М. Косенко, 2009. — 59 с.
7. Мірошніченко Л. Ф. Зарубіжна література. Позакласні заходи. 9—11 кл. : посібн. для вчителя / Л. Ф. Мірошніченко, Ю. М. Дишлюк. — Харків : Ранок, 2004. — 208 с.
8. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посібн. / [Волошина Н.Й., Бандура О.М., Гальонка О.А. та ін.]; за ред. Н. Й. Волошиної. — К. : Ленвіт, 2002. — 344 с.
9. Пасічник Є. А. Літературне краєзнавство в школі / Є. А. Пасічник. — К. : Рад. школа, 1965. — 132 с.

10. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навч. посібн. [для студ. вищих навч. закладів освіти] / Є. А. Пасічник. — К. : Ленвіт, 2000. — 384 с.

11. Позакласна робота з літератури: Посібник для вчителя / Упоряд. В.Я. Неділько. — К.: Радянська школа, 1986. — 160 с.

12. Самойленко Г.В. Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне : навч. посібн. / Г. В. Самойленко. — Ніжин: НДПУ, 2001. — 150 с.

13. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція : монографія / Г. Л. Токмань. — К. : Міленіум, 2002. — 320 с.

14. Урнов Д. М. Джозеф Конрад. / Д.Урнов. — М.: Наука, 1977. — 126 с.

15. Концепція літературної освіти. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/13508

Додатки до статті

Повідомлення про Джозефа Конрада (напередодні відвідин музею)

Класик світової літератури Джозеф Конрад (справжнє ім'я Теодор Юзеф Конрад Коженівський) народився 3 грудня 1857 року в селі Терехове (Бердичівський район Житомирської області). Тут у садибі-палаці жила його прабабуся Ева Пільховська. Через три дні хлопчика було охрещено у Кляшторі Босих Кармелітів у Бердичеві. В українському селі майбутній письменник прожив 3,5 роки.

За участь у підготовці антимосковського повстання 1863 року його батько Аполло Коженівський (польський письменник, борець за незалежність своєї Вітчизни) був засланий. Конрад рано (у 8-річному віці) втратив матір, а в 11 років став круглим сиротою.

Ще в дитинстві Джозеф полюбив море (таке сильне було враження від Чорного моря: малий Конрад вперше побачив море 1866 р. в Одесі). 1874 року хлопець їде у Францію, в Марсель, де протягом чотирьох років навчається морської справи. 1878 року як матрос потрапляє в Англію. 1884 року стає капітаном і приймає англійське підданство, плаває на вітрильниках Британського торгового флоту. Капітан далекого плавання Джозеф Конрад об'їхав чи не весь світ.

Письменником його зробило море. Конрад одночасно вів вахтовий журнал і писав романи, повісті. Свій перший твір він показав Голсуорсі, який був пасажиром Конрадового судна. Дж. Голсуорсі прихильно поставився до початківця, порадив писати далі.

У 1895 році Джозеф Конрад змушений був залишити морську службу (захворів на тропічну лихоманку). Він поселяється в Англії, одружується і повністю віддається творчій праці.

Конрад — співець моря. Глибший і тонший, ніж інші письменники-мариністи — Джек Лондон, Роберт Стівенсон, Костянтин Станюкович. Герої Конрада — люди мужні, витривалі, благородні, сильні духом, наділені високими почуттями, глибокими переживаннями. Вони часто мріють про подвиг і здійснюють його. Дія Конрадових творів відбувається серед морів і океанів, у тропічних країнах, на безлюдних островах. Найвідоміші його твори пригодницького характеру — "Ностромо", "Лорд Джім", "Тіньова смуга", "Серце п'їтьми", "Перемога", "Дуель", "Фрейя Семи Островів", "Примха Олмейера", "Негр з "Нарциса", "Тайфун".

Окрім романів, повістей, оповідань, Конрад написав літературно-критичні статті про Альфонса Доде, Івана Тургенєва, Гі де Мопассана, Джона Голсуорсі, Мігеля де Сервантеса, Вільяма Шекспіра, Оноре де Бальзака, Стівена Крейна, Марселя Пруста, Анатолія Франса.

Огляд експонатів (музей у Тереховому)

"Щиро вітаємо дорогих гостей на Батьківщині Джозефа Конрада!" — так запрошує музей у Тереховому. "Бережіть землю! Такої землі, як наша, немає ніде в світі!" Ці слова письменника написані під його портретом. Конрад сам зустрічає екскурсантів.

Перша кімната

1. На стіні висять портрети матері Евеліні Бобровської-Коженьовської і батька Аполло Коженьовського, малого Конрада.

2. Є фото:

будиночка у Тереховому, де народився Конрад (сьогодні це приміщення Терехівської школи, на стіні встановлена меморіальна дошка, на якій є надпис, що тут 3 грудня 1857 року народився відомий англійський письменник); Кляштора Босих Кармелітів; 3-річного хлопчика (фото стоїть на столику; світлина зроблена в Тереховому); вулиць міст Бердичева і Житомира (у цих містах маленький Конрад бував зі своїми батьками).

Інтерес гостей викликають **копії** коронованої Папою Римським **ікони Матері Божої Бердичівської** (ікона сьогодні зберігається у Кляшторі Босих Кармелітів у Бердичеві); листа-посвяти маленькому синові від батька — "Синові у 85-у річницю московської неволі"; листа матері Конрада до свого чоловіка від 25.05.1861 року; до маминого листа маленький Конрад зробив приписку, що йому "тут добре", бо бігає по городі, правда, "комарика кусають"; хлопчик обіцяє приїхати до татуня, "як дощик перестане" (збереглися чотири листи Евеліні до Аполло, написані з Терехового).

Відвідувачі спиняються коло шафи, де виставлені **раритетні видання**: 26-томник, виданий англійською мовою у 1924 році; 27-томник, виданий польською мовою у 1974—1976 роках; видання російською мовою, здійснені у 20—30-х роках ХХ ст., книги Джозефа Конрада, видані в різний час у Польщі, Англії, США, Франції, Індії, Японії; твори хрещеного батька Конрада — письменника Юзефа Крашевського.

У шафі стоїть картина "Морський прибій", намальована за творами Конрада російським художником Андрієм Тронем (українцем за національністю).

Меблі (шафа, дзеркало, столик, крісла), на жаль, не автентичні, тому що царським урядом було багато конфісковано, інше продано поміщиком Тарасовим, однак у кімнаті відтворено обстановку сер. ХІХ ст. (старовинні меблі для музею взято з Бердичева).

Друга кімната

Фото: 17-річного Конрада (в цьому віці він покидає Краків, щоб пов'язати свою долю з морем); могили батька у Кракові; Марсельського порту (Конрад 4 роки плавав на французьких кораблях); Конрада з матросами на палубі корабля "Торренс"; портів, у які заходив Конрад, — Мельбурн, Сінгапур, Сідней, Бомбей, Калькутта; дружини Джессі, родини; будиночків в Англії, де письменник проживав із сім'єю; могили Конрада в Бишопсборні неподалік Кентербрі (Англія); письменників Альфонса Доде, Івана Тургенєва, Гі де Мопассана, Джона Голсуорсі, Мігеля де Сервантеса, Вільяма Шекспіра, Оноре де Бальзака, Генрі Джеймса, Чарльза Діккенса, Антона Чехова, Віктора Гюго, Анрі Стендаля, Гюстава Флобера, Олександра Дюма, Фенімора Купера, Стефана Жеромського, твори яких Джозеф Конрад читав із захопленням.

Оригінали листів: сина Джозефа Конрада — Бориса і видатного конрадознавця Дмитра Урнова — професора Донецького університету, датовані 1973 роком; книговидавця Уго Мурсії з Мілану (Італія), який

видав усі 30 томів творів Конрада, до терехівських школярів (конрадознавець вітає працю юних терехівських краєзнавців, які працюють над створенням музею).

Копії: диплома капітана Джозефа Конрада; списку команди корабля "Барка-Палестина", на якому плавав Конрад; шлюбного свідоцтва Конрада.

Карти: родоводу по материнській і батьківській лінії; місць перебування Конрада (польською мовою); морських подорожей Конрада — Азія, Африка, Америка, Європа.

Макети: вітрильника "Отаго", на якому плавав Конрад; штурвала.

Книги Конрада, видані різними мовами світу.

Медаль, виготовлена на честь Конрада і подарована Гданським морським конрадовським музеєм.

Бюст Конрада, виконаний житомирським скульптором Антоном Матвієнком у 1986—87 роках.

Літературно-критичні праці про Конрада (автори монографій Анжей Браун, Ян Ватт, Віктор Борисов). Серед авторів — бердичівлянин Борис Устименко, який під впливом Конрада написав свою "морську" книгу "Тридцять два румба" і який листувався з онуком Конрада Філіпом (в музеї зберігаються два листи Філіпа Конрада до Бориса Устименка).

Є матеріали про фільми, відзняті за творами Конрада.

Третя кімната

Портрет Джозефа Конрада, подарований музею 1991 року (автор — бердичівський художник Григорій Положевець).

Під портретом — полиці з **працями науковців** усього світу, присвяченими Конраду. Так, зокрема, представлено роботи учених з Данії, Швеції, Норвегії, Японії, Португалії, ПАР. Окрасою є наукова серія "Конрад: західні і східні перспективи", яку веде доктор філологічних наук, професор Люблінського університету Веслав Крайка. Так, над проблемою "Конрад і Достоєвський" працює Марк Соколянський — професор з Любека (Німеччина), а професор Кейнджі Танака (Японія) предметом своїх досліджень обрав наукові статті, нариси, щоденники Конрада. Велику роботу з конрадівани проводять студенти і викладачі Колумбійського університету США, конрадознавець з Німеччини Елмар Шенкель (Лейпцигський університет), Іво Відан — професор Загребського університету (Хорватія), Зденек Біран — професор Празького університету, проф. Здзіслав Найдер з Польщі. Автором цікавих книжок про Конрада є Рената Віггерсхауз з Німеччини. Виставлено роботи українських конрадознавців Юрія Кагарлицького, Миколи Костриці, Валентини Цибульської, Вадима Скуратівського, Олексія Опанасюка, Володимира Гижого, Лесі Гижі, Сергія Яковенка.

У музеї представлено матеріал про **Миколу Юхимовича Шепелюка**, заслуженого працівника культури Польщі, який все своє життя віддав створенню музею. Микола Шепелюк (філософ, педагог, поет) працював учителем на Рівненщині і Житомирщині. І всюди цікавився краєзнавством. У Тереховому ентузіаст-подвижник натрапив на документи, пов'язані з Джозефом Конрадом. Твори цього письменника Шепелюк із захопленням читав ще в довоєнні 30-і роки. Микола Юхимович документально з'ясував, що дідусь і бабуся Конрада по матері жили в Оратові (нині це Вінницька область), а в Тереховому, де насправді народився Конрад, жила у своєму маєтку бабуся Евеліні; саме сюди приїхала народжувати свого первістка внучка — май-

бутня мати Конрада. Шепелюк вирішив створити музей у Тереховому. Це було дуже складно і навіть небезпечно, оскільки Конрад не прийняв петроградську революцію, тому в СРСР його називали буржуазним письменником-занепадником. Але Микола Шепелюк вірив: музей буде. Разом з помічниками (їх було чимало) більше 20 років Микола Юхимович збирав матеріали, працюючи з різними джерелами. Сьогодні в музеї понад 300 експонатів, присвячених Конраду. 5 грудня 1987 року музей відкрив двері для відвідувачів.

Музей у Тереховому знають у всьому світі, адже музей має зв'язки з Любліном, Нью-Йорком, Лондоном, Парижем, Сеулом, Берліном, Любеком, Стокгольмом, Токіо. Особливо теплі стосунки склалися з Польською академією наук та з музеєм літератури імені Міцкевича. Музей бере участь у міжнародних конференціях. 26 червня 2006 р. в Терехове, наприклад, приїхали делегати IV Міжнародної конрадовської наукової конференції, яка проходила в Любліні. Це були вчені з Польщі, Німеччини, Англії, Франції, Швеції, Італії, Туреччини, Індії, Південної Кореї, Японії, США, Канади, Йорданії. А 26—29 вересня 2007 року у Тереховому проходила Міжнародна науково-краєзнавча конференція, присвячена Конраду. Були проведені екскурсії для науковців. Відомий конрадознавець Веслав Крайка сказав, що історія створення музею і його збереження, як і біографія Миколи Шепелюка, а також нинішня наукова робота музею мають право стати темами для дипломних та курсових робіт.

Справді, багатотомні видання творів Конрада — перше важливе джерело для наукових літературних студій насамперед юними дослідниками. Саме тому в музеї працюють учні шкіл Бердичева і Бердичівського району, готуючи свої роботи для захисту в МАН. У музеї зберігаються учнівські дослідження про Конрада.

У 1993 р. за значні заслуги в пропаганді життя і творчості Джозефа Конрада, а також за активну участь у вивченні історії рідного краю музеєві села Терехове присвоєне звання "Народний".

У 2000 році директором музею став **Михайло Михайлович Бедь**. Історик за освітою, Михайло Михайлович професійно досліджує історію Бердичівщини. Він активно співпрацює з періодичною пресою. Готуючи матеріали з конрадівани, Бедь відкриває нові сторінки біографії славетного земляка. Так, Михайло Бедь цікавиться питаннями: Мопасан в оцінці Конрада, роль Джона Голсуорсі у становленні Конрада як письменника, Конрад і філософ Бертран Рассел, психологізм романів Конрада, родина Джозефа Конрада, Конрад і Польща, Конрад і Україна тощо. Стаття "Джозеф Конрад про підприємництво" М.Бедя, вміщена в газеті "Ріо-Бердичів" (2007 №42), — це невелике дослідження про методи господарювання головного героя — власника срібних копалень Чарлза Гулда (роман "Ностромо"). Конрад наголошує: фундаментом, на якому може вирости багатство людини, повинні стати її компетентність і порядність. Михайло Бедь переконаний: Конрад був своєрідним пророком, адже ще на поч. ХХ ст. заявив про згубні наслідки збройних переворотів і революцій, метою яких є насильницьке захоплення влади й ігнорування законів соціально-економічного розвитку суспільства. Письменник вважав, що лише мирними, правовими засобами повинні бути врегульовані і вирішені соціальні конфлікти. Аргументовано і емоційно розповідає Михайло Бедь про життя Конрада — незвичайне, сповнене цікавих і ризикованих пригод.

Оригінальні думки, пов'язані з відвідинами музею (роздуми і питання студентів)

У музеї твори Конрада польською, німецькою, англійською, японською, російською мовами. Чому немає творів, перекладених на українську мову? (*Богдан Кудравець*)

"Пам'ятай, що куди б ти не плив, типливеш до Польщі", — так писав юному Джозефу дядько Тадеуш Бобровський. Я вважаю, що твори Конрада, хоч і написані по-англійськи, — це надбання передусім польської літератури. А ще переконана, що патріотичне виховання повинно починатися в ранньому дитинстві в сім'ї (*Анастасія Катинська*).

Життя і творчість Конрада мають колосальний виховний вплив на підростаюче покоління. Так, ми знаємо, що Томас Манн назвав Конрада не тільки першим повістярем епохи, але й стилістом англійської мови. Але до 21 року Конрад не знав англійської! Цю мову він вивчив самотужки. Яка сила волі, цілеспрямованість, віра! Чим не приклад для кожного з нас: усе життя вчитися (*Алла Чумак*).

Вражає скромність і самокритичність Конрада. На торгових вітрильниках і пароплавах ходив Конрад до Індії, Австрії, Малайського архіпелагу, Африки. Скільки, здавалось би, вражень — вистачить не на один роман. Однак письменником Конрад став тільки в 38 років. Багато років морський офіцер писав у каюті, але нікому не показував написане, вважаючи його недосконалим. Редагував наполегливо і вперто. Мусив винести на суд сучасників тільки художньо досконалий текст. І тут мимоволі з'являються аналогії з сучасними авторами. І стає сумно й незатишно на серці... Хочу також нагадати тим моїм ровесникам, які вважають себе ледь не письменниками (скомпонувавши сяк-так кілька віршів), що найкращий суддя написаному — це час. Отож не поспішайте виносити на люди те, що завтра у вас же викликати лише сором (*Лілія Січенко*).

У музеї побували Дмитро Павличко і Юрій Щербак, які у книзі відвідувачів визначили три джерела творчості Конрада — українська земля, велич англійської мови, сила польського духу. Я замислилася над думкою. Хочу низько вклонитися українській землі, яка в ранньому дитинстві так напоїла чудодійною животворною снагою маленького хлопчика, що він не міг не писати, що він писав так, як, власне, ніхто ні до нього, ні тим паче після нього писати не міг. Що ж то за сила така дивовижна у тобі, рідна земле? (*Олена Дудник*).

У моєму серці живуть слова відомого російського конрадознавця Дмитра Урнова: "Він думав по-французьки, писав по-англійськи, марив по-польськи". Марив по-польськи... Це стан, коли людина звертається до рідної мови, можливо, у реальному житті її забувши, а от на підсвідому рівні... У стані, коли розум уже не контролює дії, раптом зринають слова саме рідної мови. Рідна мово, ти воістину незбагненна таємниця, яку, очевидно, ніколи не розгадати лінгвістам укупі з психологами, соціологами, філософами, теологами (*Анна Кравчук*).

Німецькі, англійські, польські кіномитці екранізували твори Конрада — "Лорд Джім", "Серце пійми", "Кінець неволі", "Ностромо", "Секретний агент", "Дуель", "Перемога". Чого цього не зміг зробити український кінематограф? Я не хочу чути банальне: "нема грошей". Немає на культуру, на освіту, на науку. А звідки ж тоді гроші у наших "достойників", які входять у список найбагатших людей планети? (*Ярослав Мазур*).

Конрад — син польського повстанця, французький матрос, капітан Британського флоту. За плечима в цієї людини — 5 континентів, 19 кораблів, моря, океани, які він борознив і юнгою, і капітаном. Герберт Уеллс казав,

що саме життя Конрада є готовою книжкою без фантастичного домислу. Дякуючи музеєві, я долучилася до цієї книжки. І думаю, що читатиму її все життя (*Елізавета Крилова*).

Канадський конрадознавець Стівен Бродські створив ілюстрації до творів Конрада. Я думаю, що теж, наскільки цікавими і розумними творами геніального земляка, проілюструю кілька повістей і романів (*Марина Тодорук*).

Я вважаю, що коли письменник-мариніст, класик світової літератури народився на нашій землі, то він є славним сином України (*Ольга Сорока*).

Екскурсовод наголосив, що море стало піснею, долею, життям, натхненням Конрада. Ці слова зродили в моїй душі питання: а що для мене може стати піснею, долею, життям, натхненням? Я зрозуміла: треба поспішати жити повноцінним, цікавим, осмисленим і духовним життям, а не, як живе багато моїх ровесників, — плутатися у віртуальному світі, "у павутинні". Треба пізнати себе і реалізувати, пам'ятаючи, що дорога до мрії може бути довгою і складною — як у Джозефа Конрада (*Валерія Пушкарук*).

Мені сподобалися слова житомирського поета Валентина Грабовського, сказані від імені Конрада: "Блукать морів, аж двадцять літ сумлінно / Уздовж і впоперек я борознив моря. / І хоч здавалося, що вирваний з корінням / Із ґрунту рідного — я до землі запраг" (*Олена Томашевська*).

"Бережіть нашу землю! Такої землі, як наша, ніде більше немає" (з листа Конрада до дядька Тадеуша Бобровського). Про яку землю пише Конрад? Ми знаємо, що Тадеуш Бобровський жив в Україні, отож переконливо заявляємо: це про нашу українську землю говорить письменник, це вона найкращий у світі чорнозем, це її треба берегти, щоб не виснажилась, щоб залишалась рахманною навіки-віків. А чи не до нас це звертання? До нас, молодих українців? Не можна нам стояти осторонь, коли землю зневажають і коли її відбирають в українців (*Оксана Щеганська*).

Екскурсовод сказав, що батько Конрада був драматургом (писав сатиричні комедії, які з успіхом ішли на сцені Житомирського театру), перекладачем (перекладав на польську мову Віктора Гюго, Олександра Грибоєдова). За проектом батька в Житомирі здійснено планування і прокладання відомих житомирських бульварів. Так ось в якому мистецькому середовищі народився і зростав майбутній письменник. А чому про Аполло Коженьовського ми нічого не знаємо? Треба берегти зодчих своєї країни і знати про них! Це ж приклад для наслідування. Людина ще в дитинстві повинна мати приклади, які спонукають до творчості (*Олена Дем'янчук*).

Я була вражена подвигом Миколи Шепелюка. Яка це, очевидно, була наполеглива, смілива людина. А який патріот України! Микола Шепелюк залишив після себе непроминущий слід. Виявляється, і в маленькому селі можна так багато зробити для Батьківщини (*Марина Войтова*).

Сподобалося, як схвилювано, аргументовано веде екскурсію директор музею — великий ентузіаст, справжній подвижник, людина ерудована і патріот України Бедь Михайло Михайлович. Він стільки знає напам'ять! (*Інна Томашевська*).

Ілюстрації Юрія Теплового до творів Джозефа Конрада

Багато думок викликала в мене ілюстрація до повісті "Серце п'їтьми". На передньому краї, спиною до глядачів, стоїть Куртц. Він середній на зріст, худорля-

вий, в лівій опущеній руці стиснута рушниця, права — піднята догори. Справа від Куртца — частокіл, на якому — людські черепи. Навпроти — гурт туземців зі списами. Люди сидять, уважно слухають Куртца, усміхаються. Очевидно, готуються до ритуального танцю на честь Куртца чи вже закінчили його. Чому Куртц не показує своє обличчя? Що на ньому, обличчі цієї страшної людини? Ненависть, презирство, зверхність, жорстокість? А які очі? Чому туземці захоплено дивляться на свого мучителя і вбивцю? Їх багато, а він один. Так, він озброєний. Але ж і в них є зброя. Позаду туземців — правічний густий ліс. А над ними — похмуре небо. Як сталося, що одна людина може тримати в радісній покорі багатьох? Чи таке може бути тільки серед чорношкірих? А в Європі — ні? а в Україні?

Цілий спектр почуттів викликала у мене ілюстрація до повісті "Фрейя Семи Островів" — тривогу, замилювання, печаль. На палубі брига стоїть Джеспер, високий, сильний, стрункий. Обома руками він обіймає ніжну і тендітну маленьку Фрейю, тупить її до серця. Обоє пишноволосі, натхненні, щасливі і насторожені. Її погляд спрямований на узбережжя, його — на море. Вслухаються, чи не чигає небезпека. Кругом триси. Закохані в замкнутому колі. Їм звідси не вийти. Відчуття небезпеки огортає глядача. Місячне проміння освітлює Джеспера і Фрейю. Десь далеко-далеко світло, а тут, на бригові, сіро, темно. Герої приречені. Ніколи їм не бути разом. Може, це їх останнє побачення.

Екранізації творів Джозефа Конрада

Говорити сьогодні про популярність творів Конрада просто, адже їх не тільки читають, а й екранізують. Від 1919 року й дотепер створено понад півсотні фільмів за сюжетами його книг.

— Фільм Рідлі Скотта "**Дуелянти**" (1977) — призер Канського фестивалю. Головні ролі в фільмі виконували актори Харві Кейтель і Кіт Керрадайн.

— У знаменитому фільмі "**Апокаліпсис сьогодні**" (1979), що його знято за мотивами "Серця п'їтьми", Френсіс Форд Коппола переніс події на час в'єтнамської війни і зробив головних героїв військовими. Головного героя грає Мартін Шин, Куртца зіграв Марлон Брандо.

— Ближчою до тексту екранізацією "**Серця п'їтьми**" є однойменна стрічка британського режисера Ніколааса Роуга, знята ним для американського телебачення в 1993 році. В головних ролях знялися Тім Рот і Джон Малкович.

— Польсько-англійський проект режисера Анджее Вайди "**Тіньова смуга**" (1976) — це екранізація однойменної повісті Конрада. В головній ролі — alter ego письменника — знявся молодий польський актор Марек Кондрат.

— Фільм "**Саботаж**" (1936) — екранізація за мотивами роману "Секретний агент", реж. Альфред Хічкок. Головні ролі в фільмі виконували актори Сільвія Сідні і Оскар Хомолка. У 1996 році на основі цього ж твору було знято однойменний фільм із Бобом Хоскінсом, Патрицією Аркетт та Жераром Депардьє у головних ролях.

— Фільм "**Секретний агент**" (1996) — екранізація однойменного роману, реж. Кристофер Хемптон. У головних ролях Боб Хоскінс, Патрисія Аркетт, Крістіан Бейл, Жерар Депардьє і Робін Уільямс.

— 2005 р. в Чехії знято кінофільм за повістю Конрада "**Перемога**", головну роль у якому (українки) зіграла киянка Іванна Ілленко.

— За романом Конрада "**Лорд Джім**" польський композитор Р.Твардовський створив оперу (поставлена 1976).

Це цікаво!

— Коли малий Джозеф захворів, його забрав до себе у Новофастів Сквирського повіту дядько по матері Тадеуш Бобровський, який згодом відвіз небожа на лікування до Одеси. Хлопчик уперше побачив море... Що за ним — інші країни, інші землі? Згодом, уже на схилі літ, Дж.Конрад запише: "Мені було дев'ять літ чи близько цьому, і я, сидючи над картою Африки того часу, ткнув пальцем у білу пляму, яка приховувала нерозгадану таємницю цього континенту, і сказав собі з абсолютною певністю і вражаючою твердістю, котра уже давно в моєму характері: — Виросту і побуваю тут!" І побував!

— За свідченнями сучасників, батьки кликали сина саме іменем Конрад — на честь героя поеми Адама Міцкевича "Дзяди".

— За життя Джозефу Конраду довелося почути немало докорів. Зокрема, докір про те, що він, мовляв, зрікся батьківщини, здобувши славу англійського письменника. На цей докір Конрад відповів: "Я належно вшанував батьківщину, здобувши визнання і довівши англійцям, що шляхтич з України ... знайде, що сказати їхньою мовою". Мало минути трохи часу, як хось 100—150 літ, щоб стало очевидним: ні письменник не зрікся Вітчизни, ні вона його.

— Залишившись у душі польським патріотом, Конрад 1924 р. відмовився прийняти титул британського лорда.

— Джозеф Конрад дружив з представниками тодішніх літературних і мистецьких та видавничих кіл, чії імена давно вже стали знаковими. Це Андре Жід, Едвард Гарнет, Бертран Расел, Генрі Джеймс, Джон Голсуорсі, Стівен Крейн, Канінгем Грем, Френк Н. Даблдей, Норман Дуглас, Форд Медокс Форд, Жан Обрі, Генрі Джеймс і Герберт Д. Уеллс.

— Джозеф Конрад змальовував безмежні морські простори, людську волю, боротьбу — не тільки з природними стихіями, а й з темними силами часу, у який жив, протиставляючи дійсності своїх вигаданих власною фантазією героїв з майже надлюдською напругою почуттів, переживань.

— Конрад оспівував мужніх тубільців з "нецивілізованих" екзотичних країн, людську гідність і честь, незрадливу дружбу, засуджував грабежі, колоніалізм та расизм.

— Конрад вірив у можливість морального вдосконалення людської природи, про це він пише у своїх творах.

— Конрад володів почуттям космічного. Сторінки його книг іде всемогутня таємнича Доля, саме їй повністю підкоряються люди.

— Джозеф Конрад був першим письменником в англійській літературі, який порушив тему повернення до рідного дому.

— Конрад вперше в Європі почав писати про міжнародний тероризм.

— Конрада можна назвати великим прогнозистом світу.

— Ще за життя Джозефа Конрада його твори були високо поціновані критикою та європейськими письменниками.

— Томас Манн писав: "Коли я чую, як мене називають "першим повістярем епохи", я закутую голову. Дурниці! Ним був не я, ним був Джозеф Конрад, це належало б знати!" Корній Чуковський роздумував: "Знавці літератури ставлять його набагато вище таких популярних письменників, як Уеллс... чи Бернард Шоу". Габріель Гарсія Маркес зізнався: "І в Конраді, і в Сент-Екзюпері мене приваблює властива їм обом

манера дивитися на дійсність таким чином, що вона бачиться поетичною навіть тоді, коли могла б здаватися вульгарною".

— Конрад жив в Україні (на Житомирщині, у Чернігові, Львові, бував у Києві та Одесі, у с. Казимирівка Київської губернії).

— Природу, життя і побут України Конрад відобразив у багатьох творах: "Емі Фостер", "Дві сестри", "Князь Роман", в книзі "Зі спогадів"; в напівавтобіографічному романі "Тіньова межа".

— Твори Конрада перекладені майже всіма мовами світу (українською його перекладали С.Вільховий, М.Калинович, Г.Касьяненко, М.Лисиченко, В.Петровський, Г.М. Ропіківський, Е. Хоменко, О. Мокровольський, Л. Гончар та ін.).

— В Україні творчість Конрада досліджували М.Калинович, Г.Костенко, Г.Майфет, А.Ніковський, С.Родзевич, В.Цибульська та ін.

— У фільмі "Чужий" космічний корабель називається "Ностромо", як і в романі "Ностромо" Джозефа Конрада. Цікаво також, що назва міста з цього ж роману Сулако стала назвою космічного корабля у сівелі "Чужого".

— ЮНЕСКО внесла 150-ту річницю з дня народження Джозефа Конрада до календаря знаменних дат у 2007 році.

— У 2007 році з нагоди 150-річчя Джозефа Конрада Національний банк Польщі випустив комплект ювілейних монет.

— По смерті письменника з'явилося багато літератури про нього, його творчість. У сімдесяті роки минулого століття стався справжній "конрадівський бум".

— У 70-ті рр. XX ст. у Великій Британії засновано Міжнародне конрадівське товариство.

— У США видається журнал "Конрадiana".

— Пам'ятник Джозефу Конраду встановлено у польському місті Гдиня на узбережжі Балтійського моря.

— У Сан-Франциско (Каліфорнія) є площа Джозефа Конрада.

— 2007 р. з нагоди 150-річчя від дня народження Конрада Польща заснувала для українських письменників премію його імені, першим її отримав Тарас Прохасько.

— У 70-х рр. XX ст. в англійській періодиці опублікована серія фоторепортажів "Тут народився Джозеф Конрад" кореспондента газети "Земля Бердичівська" Віктора Коржука.

— Музей Джозефа Конрада відкрито 2008 р. в місті Бердичеві. Музей діє у тимчасовому приміщенні нижнього храму Костелу Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, що розташований на території Монастиря Босих Кармелітів. Як свідчать метрики, саме тут майбутнього класика було охрещено.

— Музейна кімната пам'яті Джозефа Конрада в ЗОШ №15 міста Бердичева почала діяти 19 вересня 2008 року (тоді проходили ІХ Дні польської культури у Бердичеві). Ідея її створення належить директору школи Ванді Івасюк. Інтер'єр кімнати-музею оформлений у "морському стилі": блакитні шпалери, гардини кольору моря, риболовна сітка на стіні з імпровізованою рибою, стенди у вигляді бірюзових хмарок, чайки під стелею, годинник з написом "Welcome on Board" у вигляді рятувального круга, на циферблаті якого зображені чотири морські вузли і компас...

Цитатник (уривки з праць сучасних конрадознавців)

"Справжній співець моря, який стоїть в одному ряду з такими визнаними мариністами, як Генрі Мелвілл і Джек Лондон, Роберт Льюїс Стівенсон і Костянтин Ста-

нюкович, Джозеф Конрад виступає в англійській літературі як письменник-романтик. Герої його творів наділені винятковою напруженістю почуттів і переживань. Письменник веде своїх героїв на простір океанів, в тропічні країни і на острови, де ще не ступала нога цивілізованої людини. Романтична мрія про подвиг, високе почуття обов'язку пронизує життя конрадівських героїв, визначає кожен їх вчинок. Джозеф Конрад оспівує мужність і силу волі: на палубі створених його уявою кораблів розігруються сцени боротьби не тільки зі стихіями природи, але й зі зловісними чорними силами суспільства, які калічать кращі властивості людської натури" (А. Буланов) [2; с.622].

"Конрад вважав, що коли письменник хоче створити чудовий роман, то він повинен писати про пошуки щастя. Автор мусить змалювати всі шляхи і способи, якими люди йдуть до своєї мети, описати всі законні і незаконні дії, змалювати почуття покірності або бунтів, розкрити усі маніпуляції, оцінити погляди персонажів, їхнє життя. Усе слід подавати в русі, в динаміці. Прагнення письменника мусять бути благородними. Конрад зневажав авторів з "бездушним побудженням неосвіченої душі" (М.Бедь) [1; с.400—406].

Тексти відеофрагментів, створених за повістями і романами Джозефа Конрада

Джозеф Конрад. "Дуель"

I сцена

Леоні. Я тебе прошу, Адель, умов Армана розповісти тобі про справжню причину цієї дуелі, яка ледь не закінчилася трагедією.

Адель. Я теж хочу знати, чому мій майбутній чоловік напередодні весілля не сказав мені про дуель, в якій міг би загинути і...

Леоні. ...звістка тебе так шокувала, що ти, забувши про все, дві милі бігла, щоб заборонити Арману йти на поєдинок.

Адель. А ви, Леоні, щось знаєте про цю загадкову дуель? Ви ж рідна Арманова сестра.

Леоні. На жаль.. Хіба тільки те, що суперечка між двома офіцерами — Феро і д'Юбером — тривала 16 років. Так-так, Адель, протягом 16 років мій брат і Феро не раз виходили на поєдинок, щоб убити один одного, але, на щастя, залишились живими, хоч кожна дуель закінчувалась кривавими ранами. Це була легендарна дуель через загадкову образу. На фронті і в містечку всі тільки й говорили та й говорять про цю дуель. Кожен додає своє. Вигадок не перелічити. І ніхто не знає справжньої причини ворожнечі.

Адель. А може, це фатум?

II сцена

Адель. Дорогий Армане, скажи мені, твоїй дружині, що сталося між вами — тобою і Феро — 16 років тому?

д'Юбер. Добре. Тобі, тільки тобі, Адель, я розкажу. Слухай. Ми були лейтенантами — я і Феро. Лейтенанту Феро здалося, що я образив його.

Адель. І це все?

д'Юбер. Все.

Адель. Ти не жартуєш?

д'Юбер. Ні.

Адель. А ти справді його не ображав?

д'Юбер. Звичайно, ні, Адель. Я прийшов у салон, щоб передати Феро наказ генерала — сидіти під домашнім арештом.

Адель. І він через це образився? Але ти просто виконував наказ.

д'Юбер. Саме так, дорога. Він дуже образився: мовляв, я скомпрометував його перед салонними дамами. І задерикуватий, імпульсивний Феро захотів дуелі.

Адель. А чому ти на неї згодився?

д'Юбер. Я спочатку його вмовляв, звертаючись до голосу розуму. Але коли він почав кричати: "Негідник! Негідник!", а потім ще й кинувся на мене з шаблею, то, ти розумієш, уникнути дуелі — це означало показати себе боягузом.

Адель. Отож ти пішов на дуель і переміг.

д'Юбер. Так. А звідки ти знаєш?

Адель. Перебіг усіх дуелей мені розказала Леоні.

д'Юбер. Он як.

Адель. Тоді Феро запраглося поквитатися?

д'Юбер. Відновити собі славу непереможного дуелянта. Він не зник капітулювати. Мене він вважав просто везучником, тому й ставився зверхньо, зневажливо.

Адель. Авжеж, ти — нікчема, боягуз-штабіст, що не нюхав пороху, а він, Феро, — уособлення всіх чеснот: простий, чесний, відважний бойовий офіцер.

д'Юбер. Так.

Адель. Чому ти нікому не розповів про причину першої дуелі?

д'Юбер. І що б я сказав? Адже я викликав би до себе лише співчуття, жалощі. Мовляв, попався лейтенант Арман д'Юбер у підступні ситі нищої людини, заядлого дуелянта, який вбиває свої жертви, навіть не знаючи, чи справді хтось із нещасних щось мав проти нього і чи взагалі нещасний знав про нього — Феро.

Адель. Ти не хотів жалощів. Жаліють слабких. А ти ж сильний.

д'Юбер. Прошу, не іронізуй.

Адель. А як ти думаєш, чому мовчав Феро?

д'Юбер. А що він сказав би? Те, що йому здалося, що я нібито образив. Це смішно. А для офіцера — принизливо, бо звучить по-дитячому.

Адель. Він теж не захотів бути слабким.

д'Юбер. Я тобі скажу, Адель, ця давня історія, яка насправді не вартує ламаного гроша, постійно отруювала мені життя. Ми виходили на поєдинки не тільки тоді, коли були лейтенантами, а й тоді, коли стали полковниками і навіть генералами.

Адель. Скільки разів ти його рятував!

д'Юбер. Не перебільшуй!

Адель. Я кажу правду. Скільки разів ти його міг просто пристрелити, але завжди залишав живим, а він про тебе розпускав плітки, більше того — завжди хотів убити по-справжньому.

д'Юбер. І все-таки я йому завдячую.

Адель. Чим? Довідавшись, що йому загрожує смерть, ти пересилив себе і пішов до міністра, людини мерзенної, з якою не те що домовлятися — говорити не можна. І переконав міністра, і знову врятував Феро. А він напередодні нашого весілля розшукав тебе, щоб знову викликати на дуель. Це якась маячня. Невже Феро такий примітивний і закомплексований, такий нерозумний?

д'Юбер. Я знову повторюю: я йому завдячую. Коли я, як хлопчик, закохався в тебе, Адель, я хотів знати, чи любиш ти мене.

Адель. А ти що, сумнівався?

д'Юбер. Так. Я ж старший від тебе, багато разів поранений. У мене стільки недоліків. А ти — це саме божество, сама досконалість! Ти — втілення всіх чеснот.

Адель. А я й не знала.

д'Юбер. Я хотів пересвідчитися, що твоє почуття щире (у ширості свого кохання я не сумнівався). І мені допоміг Феро.

Адель. Феро?

д'Юбер. Так. Адже, дізнавшись про небезпеку, яка нависла наді мною, ти побігла до мене. Щоб врятувати.

Адель. Я страшенно злякалася, що можу тебе втратити.

д'Юбер. Дякую, кохана. Я такий щасливий.

Адель. І я.

д'Юбер. Тільки попрошу тебе — нікому не розповідай, що пенсія для Феро даю я, а не держава. І так буде до кінця його днів. Не можу ж я допустити, щоб людина, яка зробила мене щасливим, померла з голоду! Домовилися?

Джозеф Конрад "Лорд Джім"

Марлоу (*сам*). Воістину дивовижний хлопець. Сидів переді мною і присягався, що його не злякало б ніщо у світі. І головне — сам вірив у свої слова! Це було напрочуд наївно і водночас жакливо! Він був переконаний, що міг гідно зустріти будь-яку небезпеку. Змалку готував себе до різних несподіванок, що можуть трапитися людині на морі і на суші. Він пишався своєю передбачливістю, вигадував собі нові небезпеки і способи захисту, очікуючи найгіршого, загартовуючи те найкраще, що жило в ньому... Пишався своєю далекоглядністю. А ним, своїм сином-моряком, пишався батько — старий священник... (*Підходить до столу, за яким сидить Джім.*)

Джім. А як би ви вчинили на моєму місці? Не знаєте... І ніхто не знає... Зрозумійте, я не хочу виправдовуватися. Але мені хочеться пояснити. Хочу, щоб хто-небудь зрозумів... Бодай одна душа.

Марлоу. Я не священник. І не суддя.

Джім. Невже ви гадаєте, що я думав про себе, коли за моєю спиною міцно і спокійно спало 800 душ? Людей було втричі більше, ніж могло поміститись на шлюпках. Я знав, що ось-ось залізна перетинка не витримає і потік води залле сонних... Скажіть, чи можна полагодити перетинку за 5 хвилин? А за 50? І де б я взяв людей, які б не побоялися спуститися вниз, у прірву, у безодню? А чи змогли б ви чи хтось інший вдарити перетинку молотком? Ви вважаєте мене боягузом через те, що я стояв бездіяльно. А що б ви вчинили? Ви не можете сказати. Відповіді немає. Потрібно мати бодай трохи часу. І людей... Що я мусив робити?

Марлоу. Вам не хотілося закричати?

Джім. І тоді б люди у страхові попрокидалися зі сну. Чи добре було б нажахати отих усіх людей, яких я сам не міг врятувати? Для яких порятунку не було... Мене охопило відчуття безпорадності. І раптом сайнуло: а що, як устигну добігти до ливових талрепів, щоб перерізати їх і врятувати шлюпки? І я побіг... Шлюпки не піддавалися... Крім мене, ще кілька чоловік — шкіпер, механік, ще хтось — боролися за звільнення однієї шлюпки. Вони лазили навколішках, борюкалися, штовхалися, ладні вбити, ладні вчепитися один одному в горлянку, вони збожеволіли від страху, їх стримувала лише смерть, що німотно стояла над ними.

Марлоу. Тільки два матроси не покинули судна, що спинилося на своєму шляху. Вони б загинули, якби так судилося. Але вони вижили.

Джім. Я отямився: мене кликали допомогти з тією шлюпкою. Треба було підняти шворень. Я поміг. Наближався шквал. Вони відштовхнули шлюпку від судна. Троє на шлюпці почали кричати: "Стрибай, Джордже, стрибай! Вони кричали до механіка. Того не було ніде. Стрибнув я. Через хвилину я ладен був вистрибнути з цієї шлюпки і попливти назад, далі, далі... до судна... щоб побачити...

Марлоу. Що? Передсмертні страждання? Навіщо назад?

Джім. Моє серце краялося від страждань за 800 чоловік, яких вночі застала нагла і жорстока смерть.

Марлоу. Не карайтеся більше. Адже ви знаєте, що французька канонерка врятувала судно.

Джім. Знаю. Коли мені про це сказали, я відчув полегкість...

Марлоу. О 9-ій ранку до судна підійшла французька канонерка, яка побачила прапор, — це серанг судна здогадався подати сигнал біди. Коли французькі офіцери піднялися на палубу, на судні не було паніки. Коки готували, як завжди, їжу. Правда, палуби були забиті, мов кошари. Люди в заціпенінні мовчали. Французи зробили все, що могли. Життя людей було врятоване.

Джім. Я теж врятував собі життя. Сам. Навіщо? Що варте життя, коли немає честі?

Марлоу. Візьміть гроші і тікайте звідси. Це гроші ваших симпатиків. Вам 24 роки. Тікайте негайно... Інакше вас засудять. Вас визнають винним.

Джім. Втекти? Куди? Нащо? Ні! Я пройду шлях власної ганьби до кінця...

Джозеф Конрад. "Фрейя Семи Островів"

Оповідач сидить і читає лист

Оповідач (*читає*): Ви пам'ятаєте старого Нельсона? (*відкладає лист*) Чи пам'ятаю я Нельсона? Так, я пам'ятаю цього доброго і запобігливого перед голландськими властями данця. У нього була донька — красуня Фрейя. Висока, струнка, з пишним довгим світлим волоссям. Вона пречудово грала на роялі. І була закохана в англійського дрібного торгівця — красеня Джеспера Еллена, власника найкращого у світі брига "Боніто".

Входить Нельсон

Нельсон. Фрейя кохає Джеспера? Ні, Фрейя розумна дівчина. Вона не закохана. Вона просто проводить з Джеспером Елленом час. Хлопець її розважає. Адже ми живемо, одрізані від усього світу... Вона не може хотати Джеспера. За що? Адже він англієць. Розумниця Фрейя повинна покохати тільки голландця (*відходить вбік*).

Оповідач. Джеспер пофарбував бриг найкращою фарбою. Білий бриг із золотою смужкою був величним. Цей бриг повинен був стати їхнім будиночком — плавучим будиночком, на якому Джеспер хотів проплавати все своє життя з Фрейєю. Він був сміливим, бистрим, енергійним — справжнім капітаном брига "Боніто". Джеспер любив бриг і Фрейю.

Входить Фрейя

Фрейя. Ми з Джеспером протягом двох років рахували дні, коли мені виповниться 21. Чого саме 21? Бо тоді я буду спроможна відповідати за свої вчинки. Ми вирішили таємно обвінчатися, адже знали, що батько буде проти нашого шлюбу, нервуватиме. Я хотіла зменшити той біль, що його мав спричинити небажаний і, на думку батька, навіть небезпечний шлюб. Я подумала, що після вінчання батькові доведеться просто змиритися. Час примирить нас (*відходить вбік*).

Оповідач. Вона хотіла втекти до Джеспера тільки по досягненні 21 року. І ця впертість їх погубила. Якби вона пішла на бриг з Джеспером, коли він, довіряючись інтуїції, просив кохану не чекати ті кілька місяців, які віддаляли їх від щастя, тоді все було б добре. Якби вона послухала його всього лиш раз. Однак Фрейя нікого не слухала. Вона слухала лише себе.

Фрейя (*виходить наперед*). Небезпека дихала мені в обличчя. Небезпеку звали Хімскірк. Цей підстаркуватий лейтенант з неприхованим презирством і зверхністю ставився до мого батька. На мене він теж дивився як на людину, нижчу за соціальним станом від себе. Однак він

постійно приходив до нас, щоб побачити мене. У мріях він, певно, бачив мене своєю покірною дружиною. Ми з Джеспером називали його тарганом. Голий череп, довгі залізні вуса — як у таргана (*відходить вбік*).

Оповідач. Хімскірк був злий і нахабний. Ще б... адже він голландець, а не, як Джеспер, англієць чи, як Фрейя і її батько, данці. Чого злий? А всі нерозумні люди, які бачать коло себе розумних і щасливих, стають злими. А може, злий від того, що був низьким, опецькуватим і страшним. Шпинуючи, це чудовисько підгледіло поцілунок Фрейї і Джеспера. Голландець осатанів. Він, тільки він, Хімскірк, має право на Фрейю. І вона його полюбила б, якби не цей клятий англієць Джеспер Еллен.

Фрейя (*виходить наперед*). Хімскірк почав говорити мені про свої почуття. В його словах було багато злості. Потім він став обнімати мене і цілувати. Мені стало гидко, і я вдарила його в обличчя. І він запам'ятав цей ляпас.

Оповідач. Хімскірк вирішив знищити Джеспера, але так, щоб ніхто про це не здогадався. Хімскірк зруйнував бриг. Бриг розбився об риф. Дивна випадковість. Так говорили. І ніхто навіть не запідозрив Хімскірка у трагедії.

Входить Джеспер

Джеспер. Два роки у сп'янінні я чекав дня, який для мене тепер ніколи не настане. У мене немає брига. Я негідний коханця Фрейї. Я не можу вознести її на п'єдестал. П'єдесталом був мій білосніжний бриг (*відходить вбік*).

Нельсон (*виходить наперед*). Він днями сидів на березі і безумно дивився на свій понівечений бриг. Він дивився на бриг, на цю руїну, що застигла між морем і небом. Він став схожим на тінь. Шкіра і кості. Очі ввалилися на дюйм і погасли (*відходить вбік*).

Джеспер (*виходить наперед*). Їхати до Фрейї? Нащо? У той день, коли єдина річ, яка належала мені у світі, загинула на цьому рифі, я зрозумів, що я завжди буду в очах коханої тільки дитиною, не мужем. Вона мене вже забула. Бо хто я для неї? Слабак, невдаха (*залишається на місці*).

Фрейя (*виходить наперед*). Він так сказав? Тоді він любив тільки свій бриг. А мене — не любив (*залишається на місці*).

Оповідач. І горда дівчина зрозуміла, що їй нема заради чого жити. Так, для неї великим нещастям була загибель брига. Але трагедією стало небажання Джеспера бачитися з нею. Вона думала, що він її ніколи не любив. А він її любив дуже-дуже, своєю Фрейю. Вони обоє були занадто горді. Їхніми діями керувало серце, а не розум.

Джозеф Конрад "Серце п'їтьми".

Марлоу (*виходить на авансцену*). Пройшло вісім років, а я все ще так зримо пам'ятаю річку Конго... Шестеро чорношкірих вервечкою піднімалися по стежці. Вони йшли повільно, кожен ніс на голові корзину з землею. У кожного на шії був залізний ланцюг. Окрім того, всі чорношкірі були з'єднані спільним ланцюгом. Вони будували залізницю... Інші прокладали дороги... Я ба-

Тамара Бабійчук. Екскурсія в музей Джозефа Конрада в Терехово

Рассматривается вопрос организации и проведения экскурсии в музей Джозефа Конрада для студентов педагогического колледжа. Описываются разные формы работы после проведения экскурсии.

Ключевые слова: *внеклассная работа, литературное краеведение, экскурсия в музей, воспитание и развитие, видеофрагменты.*

Tamara Babiychuk. The Excursion to the museum of Joseph Conrad in Terekhovo

The question of organizing and conducting of tours to the museum of Joseph Conrad for Students of Teacher's College is considered. The various forms of work after the tour are described. The Excursion to the museum of Joseph Conrad in Terekhovo

Keywords: *extra-curricular activity, literary country studies, the tour to the museum, upbringing and development, videofragments.*

чив на узбіччях мертвих туземців. Деякі з них загинули від кулі. Хто їх убив? Білі. За що? За спробу втекти від каторжної роботи чи за спробу спротиву? Я чув стогони людей. Я знав, що вони нас ненавидять. Я бачив, як вони обстрілювали нас стрілами, як вони кидали в нас списи. Але здебільшого вони нічого не робили, а мовчки корилися. (*відходить вбік*).

Входить Куртц

Куртц. Я Куртц. Я першокласний агент. Працюючи в самому серці країни слонов'ї кістки, я даю прибутку більше, ніж усі агенти разом. Як мені це вдалося? Про це потім. Даю слово, я розкажу вам про свій метод. Я маю великий авторитет серед членів правління Європейської корпорації. Міжнародне товариство з просвіти дикунів навіть доручило мені написати рекомендації з керівництва роботою в подальшому. І я виклав свої думки дрібним почерком аж на 17 сторінках. Я озвучив думки: білі повинні бути в очах чорношкірих надприродними істотами, могутніми богами. Тренуючи свою волю, білі можуть досягти необмеженої влади. Основні мої правила безперечного підкорення: риторика і ритуали. Я міг словами наелектризувати натовп, зробити його назавжди керованим і покірним собі. Ось вам і результати риторики. А при чім тут ритуали, спитаєте ви? Я час від часу примушував туземців влаштовувати на власну честь церемоніальні обряди, чаклунські танці. Все це тривало цілу ніч. Ви тільки подумайте: сотні роззяцькованих людей співали мені панегирики (*відходить вбік*).

Марлоу (*виходить на авансцену*). Навіть коли він був смертельно хворим, коло його будиночка табором стояли туземці. Вони не тільки його щоденно навідували. Вони перед ним плазували — перед людиною, в якій був девіз: "Знищуйте цих тварюк!" Тварюками Куртц називав чорношкірих. І він знищував туземців. За найменший непослух — смерть.

Куртц (*виходить на авансцену*). Так, я умів і заворожувати, і наводити страх на туземців. Я прийшов до них і приніс з собою грім і блискавку. Нічого подібного вони в житті не бачили. Я був страшний. І вони мені покорилися. Хочете знати, чого бажав я зазнати в житті? Багатства і слави. Я їх здобув. Я міг би стати поетом, органістом чи журналістом. а може, актором. Я став агентом і шукав слонову кістку (*відходить вбік*).

Марлоу (*виходить на авансцену*). Він постійно гаявся за слонов'ю кісткою. Куртц був наполовину англієць, наполовину — француз. Він був одним із нас, він був таким, як ми. Він був кращим від нас, адже він міг усі свої слова перевести в дію. Він був переможець. Дика п'їтьма проникла в серце Куртца і підкорила собі цю людину.

Хто ми, що самовільно прийшли в цю країну, порушили тисячолітню тишу, первісну природу, що не тільки вторглися в життя аборигенів, а перетворили це життя на жах? Хто ми? Я прислухався до п'їтьми. І найбільша п'їтьма була в нашому серці. Я запам'ятав останні слова дивовижного, легендарного Куртца: "Жах!" Думаю, що можу їх пояснити. В останню мить свого життя Куртц зрозумів, якою п'їтьмою було його життя (*залишається на авансцені*).